

Nr. 20 – 2770 Direcția de Inspecție pentru Judecători

Nr. 20 – 2771 Direcția de Inspecție pentru Procurori

**Sinteza Raportului
privind practica instanțelor de judecată și a parchetelor de pe lângă acestea
în investigarea și soluționarea cauzelor privind
infracțiuni la viața sexuală cu victime minore**

Prin adresele nr. 9677 din 14.05.2021 și nr. 13/5773 din 26.05.2021 ale Consiliului Superior al Magistraturii s-a solicitat întocmirea unei sinteze a Raportului Inspecției Judiciare nr. 20-2770/DIJ/20-2771/DIP privind practica instanțelor de judecată și a parchetelor de pe lângă acestea în investigarea și soluționarea cauzelor privind infracțiuni la viața sexuală cu victime minore, cu menționarea vulnerabilităților constatate, atât în ceea ce privește activitatea de urmărire penală, cât și activitatea de judecată, cu referire specială la încadrarea juridică a faptei și modalitatea de audiere a minorilor, în cauzele privind infracțiuni la viața sexuală cu victime minore, precum și reformularea propunerilor de la punctele 6 până la 10, în sensul indicării unor măsuri concrete.

I. Direcția de Inspecție pentru procurori

Vulnerabilități constatate în activitatea de urmărire penală

- **Necorelarea legislației interne/neadaptarea acesteia la jurisprudența CEDO**
 - necorelarea dispozițiilor art. 93 alin. (4) și art. 281 alin. (1) lit. f) Cod procedură penală, în sensul reglementării sancțiunii nulității absolute și în cazul în care persoana vătămată este audiată în absență unui avocat;
 - lipsa prevederilor privind obligativitatea audierii victimelor în incinte concepute sau adaptate acestui scop;
 - lipsa prevederilor privind obligativitatea audierii victimelor în prezența unui psiholog sau a altui specialist în consilierea victimelor;
 - lipsa reglementării obligativității efectuării unei evaluări psihologice a persoanei vătămate minore în cauzele având ca obiect infracțiuni contra libertății și integrității sexuale.

• Locul în care se realizează audierea și înregistrarea audio-video a declarației victimei minore

- lipsa spațiilor special amenajate pentru audiare;
- dotarea insuficientă cu mijloace tehnice audio-video pentru înregistrarea declarațiilor.

• Modalitatea de audiare a minorilor

- specializarea insuficientă a organelor de anchetă;
- lipsa echipelor multidisciplinare și interinstituționale;
- audierea repetată a victimelor minore;
- audierea victimelor în lipsa unui avocat, a unui părinte, a unui reprezentant DGASPC, a unui psiholog;
- neaducerea la cunoștința victimelor a dispoziției legale de audiare de către persoane de același sex/ audierea victimelor de către persoane de sex opus;
- audierea victimelor în prezența unor persoane care le vulnerabilizează (autor, părinte care a consumat la comiterea faptei, rude ale autorului);
- lipsa unei metodologii de audiare a victimelor.

• Lipsa educației juridice/sexuale

- îngreunarea sau imposibilitatea administrării unor probe urmare a sesizărilor tardive;
- neefectuarea de cercetări penale față de persoanele care, potrivit tradiției privind căsătoria copiilor sau uniunea consensuală dintre aceștia, la vârste fragede, consumă la întreținerea de către victimele minore a actelor sexuale;
- perpetuarea așa-zisei tradiții privind căsătoria copiilor sau uniunea consensuală dintre aceștia, la vârste fragede.

II. Direcția de inspecție pentru judecători

II.1 Date statistice (perioada 1 februarie 2014 – 29 iulie 2020)

Instanță	Număr cauze soluționate definitiv	Număr cauze soluționate prin încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției	Număr cauze soluționate prin desființarea soluției de renunțare și urmărirea penală și dispunerea clasării
Înalta Curte de Casație și Justiție	0	0	0
Curtea de Apel Alba Iulia	139	14	0
Curtea De Apel Bacău	225	1	0
Curtea de Apel Brașov	157	1	0
Curtea de Apel București	405	13	1
Curtea de Apel Cluj	244	1	1
Curtea de Apel Constanța	118	1	0
Curtea de Apel Craiova	168	0	0
Curtea de Apel Galați	168	1	0
Curtea de Apel Iași	257	6	3

Curtea de Apel Oradea	108	0	0
Curtea de Apel Pitești	159	11	0
Curtea de Apel Ploiești	207	5	1
Curtea de Apel Suceava	136	0	0
Curtea de Apel Târgu Mureș	91	1	3
Curtea de Apel Timișoara	142	14	2
Curtea Militară de Apel	8	0	0
Total	2732	69	11

II.2. Evaluarea practicii instanțelor de judecată

II.2.1 Specializarea completurilor de judecată care soluționează cauzele având ca obiect infracțiuni contra libertății și integrității sexuale comise asupra unor victime minore

Potrivit relațiilor comunicate de instanțe și verificărilor efectuate prin sondaj de către inspectorii judiciari, rezultă că, de regulă, cauzele privind infracțiunile la viață sexuală cu victime minore se soluționează de completele de judecată specializate în materie penală, la anumite instanțe existând și complete specializate în soluționarea cauzelor cu minori. O specializare distinctă nu se regăsește însă la nivelul anumitor instanțe, de regulă, cu un număr redus de judecători, care judecă în mai multe materii sau chiar în toate materiile.

II.2.2 Modul de audiere a persoanei vătămate minore

Verificările efectuate prin sondaj au relevat, ca regulă, respectarea dispozițiilor art. 380 și art. 111 - 113 Cod procedură penală.

Analize efectuată a relevat următoarele aspecte:

- **în ceea ce privește persoanele prezente la audierea victimei minore:**

- asistența juridică a persoanei vătămate minore este obligatorie conform art. 93 Cod procedură penală, iar audierea acesteia are loc în prezența unui avocat, desemnat din oficiu în marea majoritate a cauzelor; prin excepție, în foarte puține cauze, persoana vătămată are avocat ales;

- în majoritatea cazurilor, în etapa judecății, audierea persoanei vătămate minore are loc în prezența inculpatului și a avocatului acestuia; în unele cauze s-a procedat la audierea separată a persoanei vătămate minore, fără prezența inculpatului;

- în unele cauze, la audierea persoanei vătămate minore participă și un psiholog, măsura de a dispune participarea acestuia fiind la aprecierea instanței;

- de regulă, la audierea victimei minore participă reprezentantul legal al acesteia (cu excepția situațiilor în care: reprezentantul legal este făptuitorul; reprezentantul legal nu se află în țară sau nu se prezintă în instanță; reprezentantul legal este decăzut din drepturi; nedesemnarea unui reprezentant legal al persoanei vătămate minore, care provine din familii dezorganizate; persoana vătămată solicită expres audierea sa în absență reprezentantului său legal);

- din perspectiva locului în care se realizează audierea:

Majoritatea instanțelor nu are condițiile de infrastructură și materiale necesare pentru audierea persoanei vătămate minore într-o incintă concepută sau adaptată acestui scop.

În faza judecății, analiza dosarelor verificate relevă că audierea persoanelor vătămate minore are loc, în cele mai multe cazuri, în sala de judecată, în care, de regulă, se declară ședință nepublică.

- din perspectiva publicității ședinței de judecată:

De regulă, audierea persoanelor vătămate minore are loc în ședință nepublică, în condițiile art. 352 Cod procedură penală, fiind dispusă de către instanță, urmare a punerii acestei cereri în dezbatere. În anumite cazuri, măsura judecării în ședință nepublică s-a dispus doar pentru momentul audierii minorului.

- în ceea ce privește reaudierea persoanei vătămate:

Persoana vătămată este audiată în faza de urmărire penală; hotărârile judecătorești analizate relevă faptul că în cursul urmăririi penale, deseori sunt luate declarații persoanei vătămate, succesiv, la intervale diferite de timp.

În cursul cercetării judecătorești persoana vătămată este reaudiată de către instanță, cu excepția situațiilor în care: aceasta nu se prezintă; judecata are loc în procedura simplificată a recunoașterii învinuirii; starea emoțională deteriorată a persoanei vătămate nu permite audierea acesteia; se apreciază că audierea ar putea constitui o nouă o traumă pentru victimă.

Se constată că, de regulă, nu se procedează în mod automat la reaudierea persoanei vătămate minore în instanță, ci în situații precum: inculpatul nu recunoaște săvârșirea faptei și se insistă în audierea minorului-victimă, cu intenția de a folosi declarația acestuia în apărare; se pune în discuție consimțământul minorului în raportul/actul sexual; există un probatoriu redus, constând deseori în declarația inculpatului și a persoanei vătămate; există contradicții în declarațiile persoanei vătămate; sunt necesare lămuriri cu privire la situația de fapt.

II.2.3 Vulnerabilități în audierea persoanelor vătămate minore:

- lipsa unor incinte special concepute sau adaptate pentru audierea copiilor și lipsa unor fluxuri bine delimitate (de intrare și ieșire) până la/de la sala de judecată;

- existența unor dificultăți în crearea unei atmosfere propice comunicării cu un minor, într-un limbaj adaptat nivelului de înțelegere al acestuia, prin raportare la dotările materiale reduse existente în instanțe, atmosfera specifică ședinței de judecată, numărul semnificativ al participanților și caracterul solemn al procedurii judiciare;

- prezentarea persoanei vătămate la instanță fără reprezentantul legal/ dificultăți în identificarea reprezentantului legal/nedesemnarea

reprezentantului legal al persoanei vătămate minore, în special în cazul unor minori aflați într-o situație familială și socială dificilă;

- în cazul audierii persoanei vătămate prin intermediul mijloacelor audio-video, caracterul neprietenos al acestei modalități și dificila realizare a conexiunii psihologice dintre judecător și victimă;

- refuzul persoanei vătămate de a se prezenta și a da declarație în fața instanței;

- dificultăți de relaționare cu persoanele vătămate minore în contextul procedurilor derulate, generate de sentimentele de teamă și anxietate; starea emoțională deteriorată a persoanelor vătămate la momentul prezentării în fața instanței; sentimentele de jenă, rușine sau frică resimțite de persoana vătămată minoră, audierea acesteia constituind de cele mai multe ori o experiență foarte traumatizantă;

- audierea repetată a persoanei vătămate minore și la diferite intervale de timp, de natură a produce revictimizarea acesteia;

- schimbarea declarațiilor victimei, ca urmare a trecerii timpului ori presiunii realizate de inculpat/chiar familia victimei în intervalul dintre audieri;

- audierea victimei minore în lipsa psihologului;

- audierea victimelor în prezența unor persoane care le vulnerabilizează (autor, părinte care a consimțit la comiterea faptei, rude ale autorului);

- lipsa unei metodologii de audiere a victimelor.

Prin raportare la verificările și constatăriile din cuprinsul raportului, apreciem că reglementările legale actuale privitoare la modul de desfășurare a procedurilor judiciare ar trebui adaptate situațiilor specifice audierii copiilor. Aceștia, indiferent de calitatea deținută în proces - victimă, inculpat, martor - trebuie pregătiți pentru audiere și trebuie să cunoască modul de derulare a procedurilor. Relațiile comunicate de către instanțe relevă situații frecvente în care condițiile generale actuale de desfășurare a ședinței de judecată nu sunt de natură să asigure confortul psihic și fizic al copiilor.

II.2.4 Standardul de probațiune în cauzele privind infracțiuni la viața sexuală cu victime minore

Nu se identifică un standard de probațiune specific și general aplicabil în cauzele privind infracțiuni la viața sexuală cu victime minore. Standardul de probațiune este cel general în materie penală, respectiv standardul probei dincolo de orice dubiu rezonabil, cu aplicarea principiului "in dubio pro reo"; probatorul ce se administrează în aceste tipuri de cauze se apreciază de magistrați în fiecare caz în parte, în funcție de atitudinea inculpatului de recunoaștere sau negare a comiterii faptei, dar și de circumstanțele comiterii faptei.

II.2.5. Criterii de apreciere a valabilității consumămantului victimelor minore prin raportare la vârsta acestora

Aprecierea valabilității consumămantului victimelor minore este atributul exclusiv al organului judiciar, fiind absolut necesar însă a se stabili dacă victima minoră a înțeles sau nu semnificația actului sexual și a tuturor consecințelor pe care acesta le implică pentru persoana sa, evoluția ei fizică și emoțională.

Verificările efectuate în prezenta lucrare au relevat că, în cauzele având ca obiect infracțiuni la viața sexuală cu victime minore, aprecierea asupra valabilității consumămantului victimelor minore a fost realizată de către instanțe de la caz la caz, în fiecare dosar în parte, de regulă nu prin raportare exclusiv la vârsta acestora, ci în funcție de datele concrete ale spelei, prin coroborarea tuturor probelor administrate în cauză.

II.2.6. Vulnerabilități referitoare la încadrarea juridică a faptei

- ajungerea cu întârziere a faptelor la cunoștința organelor judiciare;

- dificultăți în administrarea unui probatoriu relevant, determinate de specificul acestor infracțiuni (de exemplu, inexistența unor probe directe, martorii relativ, de regulă, aspecte conexe săvârșirii infracțiunii, efectuarea expertizelor de specialitate la intervale de timp semnificative de la data săvârșirii faptelor);

- existența unor situații circumstanțiale care ridică dificultăți în aprecierea valabilității consumămantului victimei minore, a stabilirii eventualei constrângeri morale, prin raportare la probele care au putut fi administrate, de natură să producă consecințe asupra încadrării juridice a faptei, în contextul detaliat în cadrul raportului referitor la specificul acestor infracțiuni, precum:

- fapte săvârșite în locuri retrase;

- fapte săvârșite fără prezența altor persoane;

- asupra unor victime cu discernământul în formare;

- condițiile materiale precare în care trăiesc victimele;

- persoanele vătămate sunt copii instituționalizați;

- calitatea specifică a inculpatului – analiza acestei situații ca având potențial de a realiza o constrângere morală asupra victimei;

- educația precară a persoanei vătămate;

- contextul inițierii unei relații prin utilizarea rețelelor de socializare și dezvoltarea ulterioară a acesteia;

- absența unor leziuni traumatische, ca dovezi ale constrângerii fizice ale victimei;

- existența, în tradiția etniei rromă, a obiceiului "căsătoriei" copiilor de la vârste fragede - ridică atât problema în ce măsură a existat un acord valabil al minorei pentru conviețuirea alături de inculpat și întreținerea de acte/raporturi sexuale cu acesta, cât și a calificării faptelor săvârșite de părinții adulți.

- audierea repetată a persoanei vătămate minore și la diferite intervale de timp de la data declanșării procedurilor judiciare, cu schimbări în declarațiile

acesteia, de natură să creeze dubii cu privire la veridicitatea aspectelor reclamate;

- revenirea persoanei vătămate asupra declarațiilor anterioare, susținând contrariul celor afirmate inițial;

- lipsa reglementării obligativității efectuării unei evaluări psihologice a persoanei vătămate minore în cauzele având ca obiect infracțiuni contra libertății și integrității sexuale.

III. Reformularea propunerilor de la punctele 6-10, în sensul indicării unor propunerî concrete:

6. Analiza necesității desfășurării unor activități de formare profesională continuă (centralizată și la nivel descentralizat), interdisciplinară, cu implicarea mai multor autorități, precum Institutul Național al Magistraturii, Școala Națională de Grefieri, instanțele și parchetele, Uniunea Națională a Barourilor din România, Institutul Național de Pregătire și Perfectionare a Avocaților, Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecție a Copilului:

- Crearea unui grup de lucru din care să facă parte reprezentanți ai instituțiilor menționate sau a oricăror alte instituții cu expertiză în domeniu (de ex. poliția judiciară), ori consultarea acestora, în scopul identificării problematicilor specifice fiecăreia în desfășurarea procedurilor judiciare și centralizarea acestora, pentru fundamentarea elaborării programelor de formare profesională continuă centralizată.

- Elaborarea unei strategii comune de lucru prin evaluarea aspectelor rezultate din întâlnirile/consultările precedente, în scopul identificării celor mai bune tehnici/metode de desfășurare a procedurilor judiciare (de exemplu cele referitoare la audierea minorilor, în sensul prezenței aceluiași psiholog în fața organului de poliție, procurorului și judecătorilor; audierea minorului fără prezența inculpatului, audierea într-un spațiu special amenajat în acest scop, evitarea reaudierii minorului etc.), pentru desfășurarea activităților specifice în condiții legale și cu protejarea interesului superior al minorului.

- Diseminarea măsurilor stabilite la nivelul tuturor parchetelor și instanțelor și, dacă este cazul, efectuarea demersurilor pentru modificările legale/regulamentare (infralegale) rezultate din strategia menționată în precedent, în vederea stabilirii unor practici unitare la nivel național, care să poată fi implementate în cadrul programelor de formare profesională continuă centralizată și la nivel descentralizat.

- Introducerea în programele de formare profesională continuă centralizată și la nivel descentralizat a judecătorilor și procurorilor a unor teme privind infracțiuni la viața sexuală cu victime minore, precum: Încadrarea juridică a faptelor în infracțiunea de viol sau, respectiv, act sexual cu un minor;

Aprecierea valabilității consimțământului persoanei vătămate minore; Criterii de apreciere a constrângerii morale; Tehnici de audiere a minorilor; Analiza calificării faptelor săvârșite de părinți în cazul „căsătoriei dintre minori”; Evaluarea probatorului în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției și a judecății în procedura simplificată; Protecția și promovarea drepturilor copilului; Măsuri de informare, sprijinire și protecție a victimelor minore.

7. Analiza oportunității implicării, sub coordonarea și în limitele stabilită de Consiliul Superior al Magistraturii, a organelor judiciare, Institutului Național al Magistraturii, Școlii Naționale de Grefieri în susținerea unor campanii publice de informare în domeniul protecției victimelor infracțiunilor:

Inițierea de către Consiliul Superior al Magistraturii a unor demersuri către Guvernul României în vederea susținerii, de către acesta, a unor campanii de informare plătite de stat, pentru a fi difuzate în mass-media națională, locală și regională, având ca obiect conștientizarea populației, inclusiv a minorilor, în scopul protecției copiilor, cu privire la drepturile acestora, a modului de reacție în situația unui abuz sexual și reprezentării că unele fapte sunt infracțiuni.

În scopul transmiterii informațiilor relevante necesare elaborării campaniei de informare, am apreciat că este importantă implicarea organelor judiciare, Institutului Național al Magistraturii și Școlii Naționale de Grefieri etc.

8. Analiza oportunității inițierii/desfășurării unor întâlniri interinstituționale cu factorii decizionali implicați, potrivit Legii nr. 211/2004 și 272/2004, în acordarea măsurilor de informare, sprijin și protecție a persoanelor vătămate minore, victime ale unor infracțiuni:

- Analiza în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii a modului de aplicare de către sistemul judiciar a dispozițiilor legale existente privind măsurile de informare, sprijinire și protecție a victimelor minore, precum și dacă este cazul, efectuarea demersurilor pentru modificările legale/regulamentare (infralegale) necesare.

Exemplificativ, menționăm dispoziții legale care instituie în sarcina INM sau a organelor judiciare asemenea obligații, precum:

Art. 2 din Legea nr. 211/2004 – „Institutul Național al Magistraturii, Ministerul Afacerilor Interne, precum și consiliile județene, respectiv consiliile locale ale sectoarelor municipiului București, prin direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului, denumite în continuare direcții generale, asigură specializarea personalului propriu care, în exercitarea atribuțiilor prevăzute de lege, stabilește legături directe cu victimele infracțiunilor.”;

Art. 3⁷ din același act normativ: „- (1) Organele judiciare, precum și orice alte instituții ale statului care, în exercitarea atribuțiilor, intră în contact cu persoane care sunt potențiale victime ale infracțiunilor le vor informa pe

acestea cu privire la posibilitatea de a se adresa Serviciului pentru Sprijinirea Victimelor Infracțiunilor, respectiv comportamentelor și furnizorilor de servicii sociale prevăzuți la art. 3¹; art. 4 din același act normativ „1) Organele judiciare au obligația de a încunoaște victimele infracțiunilor cu privire la...”.

Art. 6 din același act normativ: „(1) Informațiile prevăzute la art. 4 alin. (1) se publică pe paginile de Internet ale Ministerului Justiției și ale Ministerului Administrației și Internelor. (2) Instanțele judecătorești, parchetele de pe lângă instanțele judecătorești și unitățile de poliție pot publica pe pagina de Internet informațiile prevăzute la art. 4 alin. (1).”.

9. Evaluarea necesității conlucrării Consiliului Superior al Magistraturii, Ministerului Justiției, Ministerului Public și Înaltei Curți de Casație și Justiție cu Ministerul Educației, în scopul promovării educației juridice și în materia care formează obiectul controlului.

Plecând de la Protocolul încheiat în anul 2017 între Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Justiției, Ministerul Public și Înalta Curte de Casație și Justiție cu Ministerul Educației, având ca obiect generic educația juridică în unitățile de învățământ (pag. 33 din Raport), conlucrarea ar viza educația sexuală din perspectiva prevederilor legale, respectiv incriminare, practică judiciară, drepturile victimelor.

10. Analiza oportunității elaborării unei Strategii naționale privind minorii, în care să fie cooptate toate instituțiile cu atribuții în domeniu, urmărindu-se, pe de o parte, informarea, educarea și conștientizarea de către societate a fenomenului, iar, pe de altă parte, crearea unor echipe multidisciplinare și interinstituționale de intervenție în cazul unor astfel de situații.

Inițierea de către Consiliul Superior al Magistraturii a unor demersuri către Guvernul României în vederea elaborării unei Strategii naționale, cu implicarea tuturor instituțiilor cu atribuții în domeniu, avându-se în vedere vulnerabilitățile identificate și detaliate în cuprinsul Raportului, propunerile din acesta, precum și strategiile adoptate în alte domenii juridice.

Coordonator DJJ

Coordonator DIP

Membri

Membri

Avizat: director DIJ

Avizat: director DJP

Inspector-șef adjunct

Inspector-șef